

Behovet av begränsningar av rätten att ta del av allmänna handlingar

Journalistförbundet välkomnar utredningens slutsats att det inte är motiverat att begränsa rätten att ta del av allmänna handlingar. Offentlighetsprincipen är viktig del i det svenska demokratiska systemet. Att inskränka den på grund av att det finns enskilda individer som missbrukar denna rättighet vore enligt Journalistförbundet ytterst olyckligt. Journalistförbundet anser dock att det är av stor vikt att missbruk motverkas på andra sätt. Journalistförbundet ser positivt på de förslag på åtgärder som presenteras i utredningen, till exempel skriftliga handlingsplaner och riktlinjer, samt utbildningsinsatser.¹

Möjlighet att kräva förskottsbetalning

Utredningen föreslår att myndigheter ska ges möjlighet att, om det i det enskilda fallet finns särskilda skäl, kräva att en sökande betalar avgift eller del av den beräknade avgiften i förskott i ärenden om utlämnande av kopior av allmänna handlingar. Det bör enligt utredningen införas en bestämmelse i bestämmelse i 6 kapitlet, 1 a §, OSL, som möjliggör för myndigheter att kräva förskottsbetalning för utlämnande av allmänna handlingar.

En viktig princip vid utlämnande av allmänna handlingar är att en begäran om att få en kopia av en allmän handling ska handläggas "skyndsamt". Det framgår direkt av 2 kapitlet 13 §, TF. Redan idag upplever Journalistförbundets medlemmar stora problem när det gäller vissa myndigheters möjligheter att leva upp till skyndsamhetskravet. Enligt Journalistförbundet skulle möjligheten att kräva förskottsbetalning bidra till att ytterligare försämra möjligheten att skyndsamt få ta del av handlingar. En möjlighet att kräva förskottsbetalning riskerar också att försämra de praktiska förutsättningarna för att begära ut handlingar anonymt.

Journalistförbundet avstyrker förslaget om en ny bestämmelse i 6 kapitlet, 1 a §, OSL.

Överklagande av beslut om avgifter

Utredningen föreslår att beslut om avgifter som tas ut vid utlämnande av allmänna handlingar i elektronisk form ska kunna överklagas till Skatteverket. Utredningen föreslår att detta ska framgå av en ny regel i avgiftsförordningen, 23 §.

Möjligheten att ta del av allmänna handlingar i elektronisk form är en viktig fråga för Journalistförbundets medlemmar. Eftersom det i Sverige fortfarande saknas en rätt att ta del av handlingar elektroniskt är detta ett område som leder till stora praktiska problem för förbundets medlemmar. Många medlemmar vittnar om att myndigheter lämnar ut uppgifter digitalt helt gratis till dess medlemmarna börjar uppfattas som "jobbiga". Då börjar myndigheten att ta betalt för utlämnandet. Denna möjlighet att skönsmässigt ta betalt är en direkt följd av avsaknaden av reglering.

Journalistförbundet tillstyrker därför förslaget om att reglera möjligheten att få ett överklagbart beslut i dessa fall. En tydlig möjlighet att överklaga beslut om avgifter skulle förhoppningsvis ge en mer enhetlig tillämpning.

Behov av ytterligare utredningar

Journalistförbundet anser att det är positivt att regeringen utreder frågor rörande den praktiska hanteringen av utlämnande av allmänna handlingar. Enligt Journalistförbundet finns det stora brister i hur offentlighetsprincipen tillämpas i praktiken. Det innebär inte att förbundet menar att enskilda tjänstemän gör fel eller bryter mot gällande regler. Det är snarare bristen på regler och avsaknaden av tydliga

¹ Se Ds 2017:57, Frekventa och omfattande ärenden om utlämnande av allmän handling, sid 66 ff.

rutiner som är problemet. Särskilt är det fallet när det gäller utlämnande av allmänna handlingar i elektroniskt form.

Ett annat problem är att det saknas kompetenshöjande insatser för personalen inom den offentliga sektorn. Journalistförbundet har länge efterfrågat en särskild utbildning för statsanställda som skulle stärka de anställda i sin yrkesroll och bidra till högre kvalitet i arbetet. Detta skulle enligt Journalistförbundet ge stora positiva effekter på den praktiska tillämpningen av offentlighetsprincipen. På 60- och 70-talet fanns det en institution, Statens personalutbildningsnämnd, med en sådan funktion. År 2002 lämnade utredningen Rådet för Öppna Sverige ett förslag att inrätta en permanent funktion för öppenhet och insyn i statlig förvaltning². Uppgiften gick till dåvarande Statens kvalitets- och kompetensråd, KKR. KKR lades ned 2006. Verksamheten togs över av Verva, Verket för förvaltningsutveckling. Verva lades ned 2008. Verksamheten togs över av Krus, Kompetensrådet för utveckling i staten. Krus lades ned sista december 2012. Journalistförbundet anser att regeringen bör överväga möjligheten att på nytt erbjuda särskilda utbildningar för tjänstemän i offentlig sektor.

Även om utredningens förslag om att införa en möjlighet att överklaga beslut om utlämnande av allmänna handlingar i elektronisk form är ett steg i rätt riktning anser Journalistförbundet inte att det är tillräckligt. Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över möjligheterna att införa en generell rätt att ta del av allmänna handlingar digitalt som motsvarar den som redan gäller avseende möjligheten att ta del av handlingar i pappersform. Till detta bör det knytas ett tydligt regelverk avseende avgiften för att ta del av allmänna handlingar digitalt.

Journalistförbundet vill också erinra om att avgiftsförordningen inte gäller kommunerna. Det finns en uppfattning om att avgiftsförordningen tillämpas analogt av kommunerna eller att kommunerna implementerar avgiftsförordningens regler genom att skriva in motsvarande bestämmelser i kommunens avgiftstaxor som beslutas av kommunfullmäktige. Detta är dock inte Journalistförbundets erfarenhet särskilt inte när det gäller avgifter för utlämnande av allmänna handlingar i elektronisk form.

Den erfarenhet som våra medlemmar har av att begära ut handlingar från kommunerna visar att det finns stora skillnader i hur offentlighetsprincipen tillämpas kommuner emellan. Enligt Journalistförbundet är detta en direkt följd av att det saknas reglering. Detta är ett demokratiproblem. Inte minst eftersom granskande lokaljournalistik är en bristvara idag. Enligt Journalistförbundet är det av stor vikt att regeringen ser över hur kommunerna tillämpar offentlighetsprincipen inte minst avseende avgiftsfrågan.

Med vänlig hälsning
SVENSKA JOURNALISTFÖRBUNDET

Jonas Nordling
Förbundsordförande

² Se Ds 2002:27, Öppna Sverige – för en öppen offentlig förvaltning.